

Nr 757

Av herr Hjalmarson m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, med förslag till allmän prisregleringslag, m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 147 till årets riksdag föreslås, att giltighetstiden för den nuvarande tidsbegränsade prisregleringslagen förlänges till årets slut och därefter ersättes av en permanent beredskapslagstiftning med syfte att i vissa extraordinära situationer möjliggöra åtgärder, som finnes nödvändiga för att motverka prisstegringar. Den nya lagen föreslås bli utformad som en fullmaktslag. I propositionen anges vidare såsom förutsättning för att den nuvarande prisregleringen skall kunna slopas, att statens nuvarande möjligheter att ingripa mot konkurrensbegränsningar inom näringslivet och att eljest främja konkurrensen mellan företagen utvidgas. Förslag härom har framlagts i proposition nr 148 till årets riksdag.

Enligt 1 § i förslaget till allmän prisreglering skall prisreglering automatiskt införas, då riket kommer i *krig*, och av Kungl. Maj:t (med hörande av riksdagen inom en månad) kunna sättas i tillämpning, då riket befinner sig i *krigsfara*. Gentemot dessa förslag torde principiellt sett ingen invändning kunna resas. Att en prisregleringslag skall kunna sättas i tillämpning vid krig eller krigsfara ligger tvärtom i linje med den funktion en sådan lag bör ha.

På grund av de stora ekonomiska värden, som ur företagets synpunkt ofta står på spel vid ingripanden från den prisreglerande myndighetens sida — även en liten prisjustering kan medföra svårare ekonomiska konsekvenser än de högsta böter eller skadestånd i civilprocesser — synes det emellertid vara av betydande vikt, att garantier skapas för att rimliga anspråk ur rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställes även under dessa extraordinära förhållanden. En oundgänglig förutsättning härför är att den prisreglerande myndighetens utredande funktion hålles klart avskild från dess förhandlande och prisfastställande.

Enligt 1 § i förslaget till allmän prisregleringslag föreslås emellertid också, att lagen av Kungl. Maj:t (med hörande av riksdagen inom viss tid) skall kunna sättas i tillämpning även då »av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket». Härmed åsyftas dels det fall, då internationella prisstegringar hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen, dels det, då en av enbart inhemska orsaker be- tingad »inflation» är under utveckling.

Förslaget att prisreglering i Sverige skall kunna införas *vid internationella prisstegringar* synes av åtskilliga anledningar kunna starkt ifrågasättas. Sådana prisstegringar medför i allmänhet mera successiva genomslag under en längre period. Återverkningarna på den inhemska marknaden blir därför till en början relativt små. Härigenom uppkommer stora svårigheter att bedöma huruvida de internationella prisstegringarna kommer att göra sig märkbara endast på kort eller på något längre sikt. Betydande risk föreligger sålunda, att prisregleringen kommer att sättas i kraft i en situation som efter kort tid visar sig vara av mindre riskfylld beskaffenhet än man räknat med. Eftersom de med en prisreglering förenade olägenheterna — såsom omvitnats såväl av departementschefen som av 1954 års priskontrollutredning — alltid måste bli av betydande storleksordning, är största aktsamhet av nöden vid genomförandet av ett sådant ingrepp, detta särskilt som möjligheterna att dölja tendenser till allmänna prisstegringar med en reglering kan beräknas minska statsmakternas beredvillighet att driva en på generellt verkande konjunkturdämpande medel grundad politik, vilken alltid måste vara grunden i strävandena att få prisutvecklingen under kontroll. En sådan politik är alltid mer »politiskt påfrestande» än ett enkelt beslut att sätta en regleringslag i kraft. Skulle det trots allt eventuellt visa sig, att behov av prisreglering uppkommer vid internationella prisstegringar, kan detta på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodoses genom en i en sådan situation av regering och riksdag i vanlig ordning stiftad lag. Tid härför torde i regel föreligga vid detta »inflationfall». Härigenom skapas därjämte åtminstone vissa garantier för att prisreglering ej tillgripes i annat än avsedda fall och sålunda ej införes enbart av s. k. psykologiska skäl.

Än starkare invändningar föranleder förslaget om möjlighet för Kungl. Maj:t att införa prisreglering *vid inflation av inhemska orsaker*. För att en sådan inflation över huvud taget skall kunna uppkomma, måste ett betydande efterfrågeöverskott ha uppkommit och inflationsfaran sålunda mestadels betingas av den inom landet förda ekonomiska politiken. Om statsmakterna klart tillkännager sin uppfattning att bekämpa uppkommande inflationshärddar och för ändamålet bedriver en väl avvägd penning- och finanspolitik, kommer den psykologiska effekten härav att vara tillräcklig för sitt syfte och vida överstiga den psykologiska effekt, som prisreglering (och även möjligheten till en dylik) av departementschefen antages medföra. Det kan rent av ifrågasättas, att hotet om prisreglering medför en rakt motsatt effekt mot den av departementschefen angivna. Man måste nämligen räkna med risken att företagen höjer sina priser för att komma i ett bättre utgångsläge om prisreglering skulle införas. Vidare kan arbetsmarknadens parter säga sig att de icke behöver iakttaga någon återhållsamhet, eftersom prisregleringen till sist kommer att skipa rättvisa dem emellan.

Ytterligare en mängd invändningar kan resas mot att införa prisreglering

vid risk för inflation av inhemska orsaker. Här må endast anföras, *att* de praktiska åtgärderna från de prisreglerande myndigheternas sida måste bli av ytterst ringa betydelse (uppkommande kostnadsstegringar måste ju kompenseras), *att* prisregleringen kan komma att bilda inkörsporren till en skadlig, produktionshämmande tvångshushållning på alla områden av ekonomisk verksamhet, varigenom läget på tillgångssidan försämras och faran för fortsatt inflation skärpes, och *att* ett tillämpande av en prisregleringslag i andra än extraordinära situationer av nära nog katastrofkaraktär starkt begränsar dess värde i tider då den verkligen är ofrånkomlig.

Av nu anförda skäl yrkas, att prisregleringslagen ej må tillämpas annat än vid krig eller krigsfara.

Stor betydelse för den praktiska tillämpningen av en eventuell prisreglering har emellertid icke blott lagstiftningen som sådan utan i hög grad även utformningen av de direktiv, som måste utfärdas för en dylik verksamhets praktiska handhavande. De närmast tekniska skäl som departementschefen anført för att direktiven för verksamheten ej skall meddelas i form av allmän lag är onekligen så vägande, att denna i och för sig riktiga princip ej bör fastslås. Eftersom detta medför, att Kungl. Maj:t måste ges rätt att ensam utfärda sådana direktiv, är det emellertid angeläget att det redan från början klart utsäges, att dessa direktiv i efterhand men utan onödig lidsutdräkt bör underställas riksdagen.

Av vad i det tidigare anförts framgår även, att bibehållandet av prisregleringen i nuvarande läge är att betrakta som helt onödig och närmast skadlig för samhällsekonomin. Giltighetstiden för nu gällande 1947 års prisregleringslag bör därför upphöra den 30 juni detta år.

Slutligen skall något beröras departementschefens uttalande, att sloandet av nuvarande prisreglering förutsätter en utvidgning av samhällets befogenheter till konkurrensbefrämjande verksamhet, då närmast av 1953 års lag om konkurrensbegränsningar. Man torde nämligen icke med fog kunna göra gällande att så är fallet. Visserligen har priskontrollnämnden enligt tidigare gällande direktiv haft att särskilt uppmärksamma sådan prissättning som sammanhängt med konkurrensbegränsande företeelser. Från den 1 januari 1954 har denna bestämmelse emellertid utgått ur nämndens direktiv, och nämnden torde därefter icke heller ha varit verksam i sådant avseende i nämnvärd omfattning. Detta förhållande synes ej ha lett till några olägenheter ur samhällets synpunkt. En avveckling av priskontrollnämndens verksamhet synes därför ej nödvändigtvis behöva medföra en utvidgning av 1953 års lag.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 147

1) besluta att den i propositionen föreslagna allmänna prisregleringslagen endast skall kunna sättas i kraft vid

»krig eller krigsfara» och sålunda antaga Kungl. Maj:ts förslag till sådan lag med den ändringen att tredje stycket av 1 § utgår;

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303); samt

3) uttala, att av Kungl. Maj:t utfärdade direktiv för prisreglerande verksamhet utan onödig tidsutdräkt skall underställas riksdagen.

Stockholm den 24 april 1956

Jarl Hjalmarson

Martin Skoglund

Leif Cassel

Alarik Hagård

Elis Håstad

Einar Hægglom

T. G. v. Seth

Ernst V. Staxäng